

Kincseidből se kell, olyan kincset hordók én magamban, melyet te nekem sohasem tudnál adni.

A boldogságodból se kell, talán te sem vagy boldogabb nálamnál.

Nem kell belőled, önmagamnak is teher vagyok.

Testvér, tőled semmi, de semmi se kell!

*
* *

De ha találkoznál a Szabadsággal, kérlek öleld meg, s szorítsd arcodat duzzadó melléhez.

És aztán — nem vagyok féltékeny — helyettem is csókold véresre tiszta ajkát, igazságot zengő száját.

És mond meg neki, hogy szeretem. És mond meg neki, hogy milliók várják és imádják.

A római néptribun*

Hatszáz évvel ezelőtt, 1347 május 20-án, pünkösöd vasárnapján, Cola di Rienzo megszólaltatta a kapitólium harangját. A nép összefutott s a domb lejtője, melyet még nem díszített a szenátusi palotával szemben álló Aracoeli franciskánustemplomhoz vezető hosszú lépcsősor, hamarosan feketélt a tömegtől. Az odasereglettek azonban valami egyszerű közlés helyett kormányváltozás és egészen új szerű programadás tanuivá lettek.

A palota erkélyén megjelenő Cola di Rienzo a néptömeg helyesle mellett lendületes beszédben kifejtette, hogy a római nép nyomora és elnyomottsága tarthatatlan helyzetbe sodorta a várost. Mivel a nemesi szenátorok ezen nem tudnak és nem akarnak segíteni, a római nép iránt érzett ragaszkodó szánalomból, ő hajlandó kockára vetni életét a bajok megszüntetésének érdekében. Hogyan akar ehhez hozzákezdeni, mindjárt meghallják. Unokaöccse, Conte Mancino jegyző parancsára felolvassa első rendeleteit. A tizenöt pontból álló Ordinamento di buon governo részben a közbiztonság visszaállítását, részben a nemesség előjogainak megnyirbálását, részben a szegényekien való segítés és a társadalmi egyenlőség szociális programját szolgálta.

Cola di Rienzo megkérdezte a népet, helyesli-e ezeket a rendelkezéseket. Egyetlen lelkes »Igen« volt rá a válasz. Megkérdezte azt is, akariák-e, hogy átvegye a város kormányát. Mindenki magasba emelte a karját.

A következő heteket az első kapitóliumi gyűlésen kihirdetett tizenöt pont végrehajtásának gondjai foglalták el. A nemesség ellen irányuló természetesen az érdekeltek erélyes ellenállásába ütköztek. Mikor a közel nyolcvan éves Stefano Colonna a történekről tudo

* Mutatvány egy Cola di Riener-életrajzból.

mást szerzett, Cornetoból visszasietett Rómába. A kapitólium közepében fekvő San Marcello-téri háza előtt hangosan adott kifejezést nem tetszésének és megbotránkozásának. Erre a tribun parancsot kézbesített neki, hogy azonnal hagyja el a várost. Stefano a papírost darabokra tépte s így fakadt ki: »Ha ez az örült megharagít; kidobatom a kapitólium ablakán!« Azonban rögtön meg kellett arról győződnie, hogy nem parancsol többé Rómában. Cola félreverte a kapitólium harangját s ő csak nagy ügyelbajjal menekülhetett ki egyetlen szolgájával a nép dühe elől palestrinai várába.

E példán okulva, a tribun radikális intézkedésekre határozta el magát. Valamennyi bárónak megparancsolta, hagyja el a várost, adja át a megszállva tartott hídakat és vonuljon környékbeli kastélyába. A nemesek engedelmeskedtek is, de Rómától távol egymás közt összeesküvést kezdtek szövögetni. Egyetlenkedésük miatt azonban semmi elhatározásra nem juthattak. A tribun most meghódolásra és visszatérésre szólította fel őket. Új városi miliciájának keretei már álltak. A 13 kerületben 1300 gyalogos és 350 lovas állt rendelkezésre, akik felesküdték rá és megfogadták, hogy minden harangjelre a kapitóliumon teremnek. A nemesek a gyorsan megszervezett népi fegyveres erő láttán kénytelenek voltak engedelmesködni, sorra eléje járulni és az evangéliumra megesküdni, hogy alávetik magukat a nép akaratának, gondoskodnak a város élelmezéséről, nem rejtegetnek gonosztevőket, segítik az árvákat, nem károsítják meg a közönséget s fegyveresen, vagy fegyver nélkül megjelennek mindenkor a tribun hívására. Példájukat követték a még ellentálló tisztviselők: bírák, jegyzők és kereskedők. A tribun gyors és erélyes fellépésének, céltudatos bölcs előrelátásának köszönhetette, hogy pár hét leforgása alatt az egész város alávetette magát hatalmának. A megértők iránt kegyesnek mutatkozott.

Annál kegyetlenebb szigorral sújtott le a gonoszokra. Nem számított előtte sem nemesi címer, sem papi talár, sem magas összeköttetés. Egy hirhedt szerzetest vérpadra küldött. Ceccano és Gaetano bíborosok unokaöccsét, Martinot felakasztatta annak ellenére, hogy gyógyíthatatlan vízkórságban szenvedt. Pedig gazztettét nem is tribunátusa alatt, hanem már régebben követte el.

Cola di Rienzo, bizonyára tudatosan, félelmetes külsőt kölcsönözött magának. Vértörös ruhában járt, »arca és külseje rettenetes volt.« A bűnperek gyors lebonyolítására az »Igazság és béke házá« állította fel, hol a szemet szemért, fogat fogért elv alapján ítélesteremtés. A családok közt dúló gyűlölségek elsímitására békebírákat rendelt, akik előtt sok ádáz harag végződött a békecsókkal. Szigorának hamarosan meg lett az az eredménye, hogy a hatalmaskodó nemesek megszeldültek. Az utcán nem mert többé senki fegyveresen járni. Maga tartott a kapitóliumon törvényt napokat. A rablók, gonosztevők, gyilkosok egyszerre csak menekülni kezdtek Rómának nem csak városából, hanem egész tartományából is, mert senki sem mert többé menedéket nyújtani nekik. Egy gyilkost úgy büntetett, hogy elevezen eltemettette és föléje földeltette áldozatát. A példa hatott. Az erdők egyszerre kezdtek vidulni, hogy nem rejtőzik bennük rabló. Az ökrök újra szántottak. A zarándokok kezdtek újból sorra látoz

gadni a szentélyeket, a kereskedők felkeresni beszerzési forrásaikat és járni az utakat.« A terhet szállító fuvarosok bátran hagyhatták rakományukat éjjelre az utcán, reggelre sértetlenül ott találták. Minden lopásért az felelt, akinek a területén a dolog megesett.

Később ezeket az intézkedéseket egyéb erkölcsnemesítő rendelkezésekkel egészítette ki. Üldöztette az előbb napirenden lévő házasságtörést és vigyázott a családi élet tisztaságára. Ügyeltetett az alsó papság méltóságára, mire ugyancsak szükség lehetett, hiszen egykorú tanu például azt meséli, hogy a Szent Pál bazilika egy fiatal apátja éjjelente lantszó mellett szerenádozva járta az utcákat. A tisztviselők megvesztegethetetlenségére igen nagy súlyt helyezett. »Majd az egyiket, majd a másikat veszi elő. Ezt felakasztatja, amannak irgalom nélkül fejét véteti.« Az árvák és özvegyek ügyében szabálytalanul eljáró két jegyzőt szégyenoszlophoz köttetett és nagy pénzbírságra ítelt. Végül büntető szankciók terhe alatt kötelezővé tette mindenki számára az évenkénti gyónás és áldozás elvégzését. A végrendekezésnél köteles volt a közzegyző erre figyelmet fordítani, mert a re nitens vagyonának egyharmada fele részben plébániáját, fele részben a városi kamarát illette. Maga bevallja, hogy ilyirányú tevékenykedésében a nagy Augustus példája lebegett előtte, aki a világi jólét mellett a »bona spiritualia« gyarapítására is nagy súlyt fektetett. Mindez kitűnő hatással volt a város erkölcsi életének felemelésére.

Cola di Rienzo másik nem kevésbé fontos és sürgős feladatául a gazdasági bajokon való segítséget tűzte maga elé. Az adók nem folytak be a város pénztárába, részben azért, mert a szomszédos tartományok pápai rektorai eredetileg Róma városhoz tartozó területeken is szedtek adót, részben azért, mert a nemesek érvényesítettek feudális jogokat, részben pedig a városi közigazgatás képviselőinek csekély tekintélye miatt. A közszellem javulásával és a tribun szigorú, de igazságos, a rendet biztosító, tehát kívánatos uralmával ez a helyzet gyorsan megváltozott. A házadót most mindenki szívesen megfizette. Nem csak azok a határmenti községek, melyek előbb inkább a szomszédos pápai tartományok rektorai alatt látták biztosítottnak érdekük védelmét, de távolabbi helységek is felajánlották adójukat, hogy védelmét élvezhessék. Ott, ahol Cola di Rienzo volt az úr, a bárók nem zsarolhatták többé a polgárokat. Adózni nekik, címerüket használni, »messere«-nek szólítani őket nem szabadott. A nemesek elvesztették az utak, hidak, kikötők vámját is, mi voltakép a feudális rendnek a végét jelentette. Az ostiai és egyéb tengerparti sókitermeléseket rendszeresen be kellett fizetni a városi kamara pénztárába, hol egyszerre olyan nagy lett a sürgésforgás, hogy a tisztviselők alig győzték a bevételeket kezelni. A nemesek megadóztatásától ugyan a tribun tartózkodott, de a kapitóliumi palota restaurálási költségeinek ürügye alatt minden volt szenátortól és a »bárók«-tól 100—100 forintot szedett.

Az így begyűlt adók elsősorban az újonnan szervezett, 1300 gyalogosokból és 360 lovasból álló városi katonaság felszerelésére és ellátására szolgált. Bőséges zsoldot kaptak, s minden kerületnek megvolt a maga zászlaja. Az adók gyorsan és szinte várakozáson

felül készséges befizetése azonban lehetőséget nyújtott a tribunnak arra is, hogy a tizenöt pontban lefektetett szociális program megvalósításához lásson. Az özvegyek és árvák mindég számíthattak segítségére annál is inkább, mert a tribun a nép és a szegények számára mindég hozzáférhető volt.

Nyomorukon elsősorban intenzív gazdálkodással, a termelés fokozásával, az ugaron fekvő földek megművelési kényszerével, a városnegyedeként felállított raktáraknak Sziciliából hozatott gabonával való ellátásával, a spekulatív gabonahalmozás ellen hozott szigorú tilalommal igyekezett segíteni. E rendelkezései, úgy látszik, a nyár és ősz folyamán, mikor a nemesek is megfeleltek a város ellátására vonatkozó esküvel vállalt kötelezettségüknek, nagy könnyebbülést hoztak a közéleti viszonyok alakulásában, minek első sorban volt köszönhető, hogy a nép a tribun uralmával meg volt elégedve. Csak tél felé állott be újra drágulás.

E közgazdasági, közbiztonsági, társadalmi és erkölcsnemesítő törvények megrendelkezések megalkotása volt Cola di Rienzo tribunátusának leginkább kézzel fogható eredménye. Altaluk valóban azzá lett, mit pompázó címei hirdettek: *Severus et clemens, libertatis, pacis, iustitiaeque tribunus et sacrae romanae reipublice liberator*. Petrarca két levelében és egy eklogájában dicsőítette vállalkozását, felszólítván a népet, hogy őrizze és védje meg nehezen kivívott szabadságát, mert a nemesek végleg méltatlanoknak bizonyultak az uralkodásra. Nem is rómaiak, hanem idegenek ők: Spoleto tájáról, a Rajna és Rone völgyéből származtak be, mint koldusok, vagy rablók. S divus Caesar Augustus urbsában ők »úr«-nak merik magukat szólíttatni? A költő azonban egyben figyelmezteti is Cola di Rienzot, vigyázzon, a nemesek nem mind vetették alá magukat őszintén neki.

Kár, hogy Cola di Rienzo egyetlen rendeletének szövege sem maradt ránk, de így is kimutatható, hogy — bukása után is — a messze jövőbe kiható 1363. éi római új városi statutumok, az úgynevezett *Statuta Urbis*, nagyrészt rájuk támaszkodtak. Hogy bennük a tribun szelleme is tovább élt, bizonyítja ama rendelkezésük, mely május 20-ára, pünkösdi vasárnapi népi forradalmának emlékére hivatali szünetet és a Szentlélek tiszteletére mondandó istentiszteleten való hivatalos részvételt rendelt el a tisztviselőknek. Hogy az 1363. éi *Statuta Urbis* a szabadság új korszakát 1347 május 20-ától számítja, azzal magyarázható, hogy szerkesztésében Cola di Rienzo két volt tisztviselője és követe, Paulus de Vayanis lovag és Ceccus Rosani jegyző vettek részt s játszottak bizonyára vezető szerepet. E statutumok törvénybe iktatják a tribun ama követelését is, hogy Róma kormányzói (szenátorai) soha se legyenek a római nemességből választhatók.

Koltay-Kastner Jenő